

Grijsgedraaid

GEACTUALISEERDE EDITIE

Grijsgedraaid

**WAAROM WE BANG MOETEN
ZIJN OM OUD TE WORDEN**

ANN PEUTEMAN

P E L C K M A N S

Voor Billy, die heeft beloofd me nooit een strobreed in de
weg te leggen. Al word ik honderd jaar.

‘De angst voor de ouderdom! O God... O God... Zó oud te worden, zó af te wachten, zo langzaam de dingen te zien voorbijgaan... Het benam hem de adem en hij rilde en hij sloot het raam.’

(Louis Couperus, ‘Van oude mensen, de dingen, die voorbijgaan’)

Inhoud

Woord vooraf	11
Eva Bal: 'Ik ben niet langer degene zonder wie het feestje niet doorgaat'	15
Hoofdstuk I In de portemonnee	21
<i>Ten eerste: 'Wat zal ze met al dat geld doen? Meenemen in haar graf?'</i>	24
<i>Ten tweede: 'Daar gaat mijn erfenis!'</i>	28
<i>Ten derde: 'Juwelen heeft een mens niet nodig'</i>	31
<i>Ten vierde: 'Wat voor een dictatuur is dit eigenlijk?'</i>	34
<i>Ten vijfde: 'Na het journaal moet de kachel uit'</i>	38
Jozef Dhont: 'Ik mis haar zo dat ik me soms inbeeld dat ze naast me ligt'	41
Hoofdstuk II Achter het stuur	49
<i>Ten eerste: 'Zo'n slakkengang is levensgevaarlijk'</i>	52
<i>Ten tweede: 'Nooit hebben ze het gevoeld'</i>	57
<i>Ten derde: 'Met hun autosleutels geven ze hun vrijheid af'</i>	61

Paula D'Hondt: 'Zouden er echt mensen bestaan die gelukkig en uitbundig oud worden?'	67
--	----

Hoofdstuk III Tussen de lakens	75
<i>Ten eerste: 'Waar heb je anders een man voor?'</i>	77
<i>Ten tweede: 'Alsof we weer zestien zijn'</i>	82
<i>Ten derde: 'Een erectie hoeft niet gênant te zijn'</i>	86
<i>Ten vierde: 'Terug in de kast'</i>	91

Liliane Deschepper: 'Ik ben al heel erg lang geen kind meer'	95
--	----

Hoofdstuk IV Tussen vier muren	103
<i>Ten eerste: 'Er dient zich een catastrofe aan'</i>	106
<i>Ten tweede: 'Patiëntenrechten zijn niet veel waard als je de tachtig voorbij bent'</i>	110
<i>Ten derde: 'Dubbel zoveel personeel zal niets veranderen'</i>	116
<i>Ten vierde: 'Bij mijn zoon intrekken? Zot zou ik ervan worden'</i>	121

Simonne Willems: 'Mensen doen soms alsof ik dement of tureluurs ben'	125
--	-----

Hoofdstuk V Door de maag	131
<i>Ten eerste: 'Dat ze hun exotische brol zelf opeten'</i>	134
<i>Ten tweede: 'Een hoge bloeddruk? Hartproblemen? Heb ik allemaal al'</i>	140
<i>Ten derde: 'Levenslust zit niet in een pilletje'</i>	144

Fons Verplaetse: 'Of ik mijn eigen geldzaken nog beheer? Wat een vraag is dat nu weer?'	147
Hoofdstuk VI Op de barricaden	155
Epiloog	159
Literatuurlijst	167

Woord vooraf

Op een dag komen ze je huis binnen. Ze nemen je rijbewijs in beslag en brengen je oude Volvo naar een opkoper. Je moet een document ondertekenen waardoor je het beheer van je bankrekeningen en beleggingen afstaat. Weiger je dat, dan worden je financiën in handen gegeven van een advocaat die je van haar noch pluimen kent. Koken wordt je verboden. In plaats daarvan krijg je elke dag een warme maaltijd aan huis geleverd. Altijd weer ontzettend voedzaam en gezond. Voor jou geen in roomboter gebakken steak, frieten of pizza meer. Iemand neemt de inhoud van je bescheiden wijnkelder mee, want alcohol kun je ook beter niet meer hebben. Aangezien niemand bereid is een pakje sigaretten voor je te kopen, kun je die dagelijkse sigaret wel vergeten. Seks is al helemaal uit den boze. Wil je nog vrijen, dan moet je dat zo stil en snel mogelijk doen. Er kan immers elk moment iemand binnenkomen. De misdaad die zo'n straf legitimeert? Je bent de tachtig voorbij. De beulen of rechters die je al die beperkingen opleggen? Allemaal mensen die je tegen jezelf willen beschermen.

U denkt dat ik te veel Netflix heb gekeken? Toch niet. Dit is een werkelijkheid waarmee ik de voorbije vijftien jaar telkens opnieuw werd geconfronteerd tijdens reportages voor *Knack*. Op ronde met thuisverpleegkundigen, op bezoek in woonzorgcentra, ziekenhuizen en dagverzorgingscentra, tijdens lezingen voor seniorenclubs en lange gesprekken met politici op leef-

tijd, zakenlieden en academici. Die verhalen belandden ook in mijn postvakje, waar verder haast nooit meer een geschreven brief in wordt gedropt. In beverig handschrift meestal, maar wel volgens de regels van de kunst.

Stuk voor stuk hebben die mensen me een inblik gegeven in wat ouder worden voor hen zo moeilijk maakt. Ze getuigden over de rollende ogen en minzame blikken telkens als ze hun mond opendoen. Ze vertelden me over al het werk dat hun uit handen is genomen tot ze niets meer hadden om zich mee bezig te houden. Ze lieten me brieven zien van hun bewindvoerder, de verkoopakte van het huis waar ze hun hele volwassen leven hadden gewoond en de euthanasiepapieren die ze alvast hadden ingevuld.

Haast allemaal waren ze minstens dertig jaar ouder dan ik nu ben. En stuk voor stuk grepen hun verhalen me naar de keel. In 2060 zullen er in België 1,2 miljoen tachtigplussers leven en als het goed is, zal ik daar een van zijn. Daar ben ik bang voor. Doodsbang. Niet zozeer voor de kwalen, de aarzelende benen, de bevende handen en het getekende gezicht. Nee, ik ben bang dat ik dan niet meer zal weten waarom ik 's morgens moet opstaan omdat alles wat ik zo fantastisch aan het leven vind me – met de beste bedoelingen – zal zijn afgenomen. Dat ik niet meer in mijn auto zal mogen stappen als het me uitkomt. Dat ik niet langer in een opwelling zal kunnen besluiten om een paar dagen te verdwijnen. Dat ik niet zal mogen roken, terwijl ik me heb voorgenomen daarmee te herbeginnen als ik de tachtig haal. Dat ik me met mijn lief in het bezemhok van het woonzorgcentrum zal moeten verschansen om ongehinderd te kunnen vrijen. Dat ik mijn zoon om geld zal moeten vragen om een nieuwe jurk te kopen. Dat ik me

nooit meer uit de wereld terug zal kunnen trekken omdat de deur altijd moet blijven openstaan. Maar vooral dat niemand me ooit nog naar mijn mening zal vragen.

Het is ondertussen al vele jaren geleden dat ik wijlen Maria Rosseels, een schrijfster en journaliste die ik enorm bewonderde, aanschreef met de vraag of ik haar mocht interviewen. Ze was toen net de tachtig voorbij en dook nooit meer in de media op. Dat zou zo blijven. Binnen de week kreeg ik, in een elegant handschrift op dik briefpapier, een vriendelijke maar kordate afwijzing in de bus. Ze had in haar leven al genoeg gezegd, schreef ze. Niemand zat nog op haar mening te wachten. Grijsgedraaid was ze. Het was mijn toenmalige – en tevens eerste – hoofdredacteur, Lode Bostoen, die me uitlegde wat zijn oud-collega daarmee bedoelde. ‘Het is als met een langspeelplaat’, zei hij. ‘Jarenlang is elke aanleiding goed om ze uit de kast te halen en op te zetten. Opnieuw en opnieuw en opnieuw. Eerst is zo’n plaat een revelatie, vervolgens een vaste waarde en uiteindelijk een klassieker. Maar dan, zonder enige waarschuwing, gaat de muziek vervelen. De plaat is grijsgedraaid en wordt steeds minder uit de kast gehaald. Dat is nergens meer voor nodig, want iedereen weet toch allang hoe ze klinkt. Zo is het ook Maria vergaan. Grijsgedraaid voelt ze zich. Als een oude, krakende langspeelplaat.’

Net zoals Maria Rosseels en Lode Bostoen, die ondertussen allebei zijn overleden, behoren de tachtigers en negentigers van vandaag tot de zogenaamde stille generatie. Als kinderen moesten ze zwijgen als de volwassenen spraken en later vonden ze het vanzelfsprekend om te luisteren naar de onderwijzer, de dokter en de notaris. Maar de lichting ouderen die er nu aan komt, is veel mondiger. Voor een stuk zal dat hen

minder kwetsbaar maken, maar ook zij zullen op een bepaald moment hulpbehoevend en dus afhankelijk worden. Net als de generatie na hen: mijn generatie. Voor het zover is, moeten we er op de een of andere manier voor zorgen dat het leven van ouderen er anders uitziet. Het is niet omdat je perfect weet hoe een langspeelplaat klinkt, dat het geen weldaad kan zijn om ze af en toe nog eens in alle rust op te leggen. Ook al kraakt ze nog zo luid.

Eva Bal: 'Ik ben niet langer degene zonder wie het feestje niet doorgaat'

'Als je jong bent, hoor je er vanzelf bij. Op mijn leeftijd moet je daar meer moeite voor doen. Dat heb ik eigenlijk pas kortgeleden, zo rond mijn tachtigste verjaardag, onder ogen gezien. Je bent oud en dus ook out. Heel bevreemdend is dat. Vooral omdat ik zelf nooit zo naar de wereld heb gekeken. Voor mij hoort iedereen er altijd bij. Dat vind ik vanzelfsprekend. In mijn biotoop, de theaterwereld, wordt het zelfs als een verrijking gezien dat verschillende generaties samen aan een voorstelling kunnen werken.

Vandaar dat het me zo verbaasde dat ik er plots niet meer bij leek te horen. Het was alsof er iemand binnenkwam die zei: "Nu is het afgelopen, Eva." En dat was dat. Het begint met mensen die anders met je omgaan. Eerst nog heel subtiel, maar gaandeweg steeds opvallender. Je stapt de bus in en iemand gaat staan zodat jij kunt zitten. "Hè? Waarom doet-ie dat?" denk je. Of je staat op een receptie met een glas cava in je hand, zoals je altijd al hebt gedaan, en iemand komt je begroeten en vraagt hoe het met je is. Maar nog voor je een antwoord hebt kunnen verzinnen, gaat hij er alweer vandoor in de richting van mensen die boeiender zijn. Dus sta je daar alleen. Omdat je niet langer interessant bent.

Het helpt ook niet dat alles tegenwoordig trager gaat. Ik doe er langer over om op een vraag te antwoorden, mijn auto-

sleutel uit mijn handtas te halen of mijn jas aan te trekken. Dat gebeurt zonder dat je het ziet aankomen. De ene dag rende ik nog de trappen af, de volgende dag moest ik me aan de leuning vasthouden om veilig beneden te raken. Maar ik kan het nog wel allemaal, en dat is uiteindelijk het belangrijkste.

Die traagheid moet je gewoon aanvaarden. Al is het gevolg wel dat allerlei mensen zich met je beginnen te bemoeien. "Ik pak je jas wel even", zeggen ze dan. "Ga jij vast naar de auto. En wees vooral voorzichtig." Gaan we ergens heen, dan beginnen de anderen vaak onderling af te spreken met wie ik kan meerijden. Dat vinden ze toch een beter idee dan dat ik zelf rij. (*lacht*) Hoe ouder je wordt, hoe meer andere mensen ervan overtuigd raken dat zij beter weten wat goed voor je is. Ook mijn kinderen. Zij proberen me steeds vaker te sparen. Dan spreken ze af om me bepaalde dingen niet te vertellen omdat die me ongerust zouden kunnen maken. Dat denk ik tenminste. "Laat ma maar in het ongewisse. Dat is beter voor haar en dan kan ze lekker rusten." Daardoor zijn er steeds meer geheimen waar je geen deel van uitmaakt. Al merk ik meestal wel dat er iets aan de hand is omdat de kinderen veelbetekenende blikken uitwisselen of elkaar onopvallend seintjes geven. Dat is natuurlijk heel goed bedoeld, en ik erger me er ook niet aan. Mijn kinderen en kleinkinderen zijn ontzettend lief voor me en dus laat ik het allemaal gebeuren.

Wat ik wel moeilijk vind, is dat je op mijn leeftijd nergens meer voor honderd procent bij kunt zijn. Onherroepelijk is dat. Tot een paar jaar geleden werkte ik nog in de Kopergietery, het kinder- en jeugdtheater dat ik destijds - met de hulp en inspiratie van mijn man - heb opgericht. Nog altijd ga ik er geregeld heen, om jonge docenten te coachen, bijvoorbeeld, met kinderen te werken of een voorstelling te bespreken. Ik zou het niet anders willen - mijn ziel ligt daar. Maar sinds mijn

pensioen speel ik er geen prominente rol meer. Nooit meer zal ik nog de mooiste voorstelling maken, nooit meer zal ik nog het gevoel hebben dat ik echt nodig ben. De mensen zijn wel allemaal heel lief en ze nemen me er ook altijd bij, maar het voelt toch anders dan vroeger. Zo rond mijn tachtigste verjaardag was er bijvoorbeeld een etentje voor alle medewerkers van de Kopergieterij die in die periode jarig waren geweest. "Ga jij ook graag mee, Eva?" vragen ze dan. "Of laat je het maar?" Ze willen natuurlijk niet dat ik me verplicht zou voelen, maar wat een verschil met vroeger is dat. Toen was het vanzelfsprekend dat ik erbij zou zijn en wilden ze zelfs absoluut dat ik meging. Maar ik ben niet langer degene zonder wie het feestje niet doorgaat.

Wat ook opvalt, is dat mensen me tegenwoordig soms minzaam behandelen. Vaak zijn ze ook overdreven begripend. Doe ik mijn mond open, dan is er altijd wel iemand die daar de aandacht op vestigt. "Hebben jullie gehoord wat Eva zei? Dat is toch ook wel belangrijk." Even kijken de anderen, die helemaal opgingen in hun conversatie, dan verstrooid op. Soms zie ik de blikken zelfs heen en weer gaan over de tafel. Meestal zeg ik daar niets van. Ik probeer niemand te bruuskeren, want ik wil er natuurlijk bij blijven horen. Als ik mensen irriteer, zullen ze me de volgende keer misschien niet meer meevragen. Dus bijt ik steeds vaker een stuk van mijn tong af wanneer ik het ergens niet mee eens ben. Als ik nog maar merk dat mensen elkaar veelbetekenend aankijken of met hun ogen rollen als ik iets zeg, trek ik me meteen terug. Dan luister ik, zwijg ik en knik ik af en toe bevestigend. Jonge mensen, die nog niet hoeven leren loslaten, zullen dat wel vreemd vinden. Maar het is niet iets wat van de ene dag op de andere gebeurt. Het is een heel geleidelijk proces en dus krijg je de tijd om er gaandeweg aan te wennen. Bovendien worden je